

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science
Volume 4 Issue 1, p. 91-118, Summer 2011

ERZURUM TÜRKÜLERİNDE AŞK, ÂŞIK VE SEVGİLİ *THE LOVE, THE LOVER AND THE BELOVED IN FOLK SONGS OF ERZURUM*

Doç Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ
Atatürk Üniversitesi

Abstract

This study is about the “lover and the darling” in the folk songs of Erzurum. In the study, The Erzurum environs folk songs have been examined on a framework of love, lover and beloved component. In our study approximately 140 Erzurum folk song were evaluated and the answers of the questions such as what is the love, what are the behaviors and actions between the lover and the darling and what are their expectations to each other, who and how is the darling, the dressing, the length, the age of him/her... were searched.

Key Words: *Erzurum, folk song, love, literature, poem.*

Öz

Bu çalışma, Erzurum türkülerinde seven ve sevilen üzerinedir. Çalışmada, Erzurum yöresi türkülleri aşk, âşık ve sevgili ekseninde çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmamızda yaklaşık 140 Erzurum türküsü taranmış olup; Erzurum türkülerinde sevgi nedir, seven ve sevilenin birbirlerine karşı tutum ve davranışları nasıldır, seven ve sevilenin birbirlerinden beklentileri nelerdir, sevilen kimdir, nasıldır, giyimi, boyu, yaşı... nedir soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Erzurum, türkü, aşk, edebiyat, şiir*

Giriş

“Türkülerimiz, gerek ezgileri, gerekse sözleriyle millî kültürümüzün özünü teşkil eden halk kültürümüzün (folklorumuz) en zengin, sanat yönünden de en seviyeli ürünleridir.

Milletimiz, acılarını, sevinçlerini, sevgisini-nefretini, kahramanlığını- hoşgörüsünü türküllere dökmüştür. Türkülerle ağlamış, türkülerle gülmüştür. Savaş meydanlarında çöğür şairlerinin, saz şairlerinin, deyişleriyle coşmuş, bir bozlakta gurbet acısını yaşamış, pınarın başında su dolduran sevgiliye mani atarak aşkını ifade etmiştir.... Türkülerde milletimizin tarihini, kültürünü bütün yönleriyle bulmak mümkündür. Vatan sevgisi, millet-ordu sevgisi,

*anne-baba-evlât sevgisi türkülerimiz vasıtasıyla gönlümüze dolar, vücudumuzu damarlarımızdaki kanın sıcaklığıyla sarar.*¹

Fuzûlî

Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl ü kâl imiş ancak

der. Aşk her şeyin üstünde görür. Erzurum türkülerinde de öyle, aşk her şeyin üzerindedir. Bazen ilahî, bazen hayalî, ama özellikle beşerî, elle tutulur, gözle görülür sevgilinin aşkı, sevgilinin güzelliği ile yarışır, âşığı bir başka dillendirir, söze saza bir başka güzellikle dökülür.

Erzurum türkülerinde seven ve sevilen üzerine bir gezinti yaptık. Yaklaşık 140 Erzurum türküsünde sevgi nedir, seven ve sevilenin birbirlerine karşı tutum ve davranışları, birbirlerinden beklentileri nelerdir, sevilen kimdir, nasıldır, giyimi, boyu, yaşı... nedir sorularına cevap aradık.²

1.Erzurum Türkülerinde Aşk

Aşk, yaralayıcıdır, öldürücüdür:

Aşk yarası derindir anam
Kalbim her an sızılar
Sızlıyor yarelerim anam
Geydirin karaları

Aşk, âşığı ansızın yakalar:

Atımı bağladım nar ağacına vuy
Perçemim dolaştı oğul oğul gül ağacına

Aşk, dermanı olmayan bir derttir:

Çıkrığın kaşı kara
Ağlarım yana yana
Dermansız derde düştüm
Çilem de böyle kara

Aşk sabır ister:

Aşk dediğin sabır ister
Hasret de var vuslat da var
Aşk dediğin sabır ister
Yorulmaz seven gönüller

¹ Nail TAN, “Sunuş” Bölümü (Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş, Levent Çelik; Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikâyeleri, Ankara 1996

² Türkü sözlerinde Kenan Tuna'nın “Erzurum Türküleri ve Nazariyatı” isimli eserinden yararlanılmıştır. (Ankara 2000 Semih Ofset)

Tabipler aşk derdinin devasını bulmada çaresiz kalırlar, asıl tabip sevgilidir, dermanı sevgiliden bekleyen âşık, çoğu zaman boşuna bekler durur, aşk sevgiliyi de etkilerse âşığın durumu düzelebilir:

Kırmızı gül her dem olmaz

Yaralara merhem olmaz

Ol tabipten derman gelmez

Üç günden ne çıkar beş gün ara ver

Gel al bu sevdayı götür yâre ver

Al benim selamım götür yâre ver

İçerim yanyor benim hevât

Çekmeyen ne bilir aşk u sevdayı

Yıktın viran ettin kalbim sarayı

Çünkü bir taşın koya bilmezsin

Elinde divit kalem

Dertlere derman yazar

Gördüler beni hali perişan

Cem oldu Eflatun (emman) Aristo Lokman

Nabzıma el vurdu binbir tabiban

Dediler derman yok (emman) buna ne çare

Aşk bir ateştir. Ateş su ile söner. Ancak aşk ateşine sudan çare beklemek boşunadır:

Al başımdan sevdayı

Hazardan çalkan Aras

2.Erzurum Türkülerinde Âşık

Sevgiliyi gördüğü anda âşığın aşk serüveni başlamıştır, aşkı daimidir, kınanmamak

ister:

Acem ülkesinde

(Uyy amman amman yar amman amman)

Bir güzel gördüm sene gurban

Ay doğmasın bizim eller perişan
Saz neylesin çalan eller perişan
Özüm gördü yol üstünde bir nişan
Elin kızı eyler beni perişan

Çembere bastım yol aştım
Kırmızı güle dolaştım
Deyme güle konmazdım
Çakır dikene düştüm

Yar yar yar yar yar yar yanaram
Ölenedek Mahmut diyim yar diyim
Ölenedek yârim diyim yar diyim

Ben bir kavak yol üstünde biterim
Gelene geçene gölge ederim
Uzun kavak ne uzarsın boyuna
Ben vuruldum komşumuzun oğluna
Irgalanma kavak seni budarım
Budar budar odun eder satarım
Uzun kavak ne uzarsın boşuna
Hiç sevdalar gelmedi mi başına

Altındır alay değil (nenni de yârim nenni)
Gümüştür kalay değil (eski de yârim hani)
Kınamayın a dostlar (nenni de yârim nenni)
Sevdadır kolay değil (eski de yârim hani)

Âşığın hâli içler acısıdır:

Baka baka gözden oldum ey
Diye diye sözden oldum ey
Yana yana özden oldum ey
Döve döve dizden oldum ey

Gözden oldum ey özden oldum ey

Sözden oldum ey ey

Türkü, mani, bilmece... gibi halk edebiyatı mahsullerimizin zaman zaman divan edebiyatı mahsullerimizle içerik olarak benzerlikleri kaçınılmazdır. Bunun seven ve sevilen açısından Erzurum türkülerinde de benzeştiğini gördük. Divan edebiyatında saba rüzgârı seven ve sevilen arasında bir iletişim vasıtası, bir postacıdır. Saba rüzgârı, Erzurum türkülerinde de aynı rolü üstlenir:

Yedi yerden sarıl yârin beline

Selâm söyle ulusuna iline

Siyah muylarına zülfün teline

Nazik es zülfüne vur bad-ı saba

Âşık, sevgilinin nazına tahammül edemediği takdirde haddini aşmış olur Naz sevgiliye yaraştığı ölçüde de aşığı üzer. Âşığa düşen sabretmektir, âşığın canı çok yanmış olmalı ki tahammülsüzlük gösteriyor:

Yata yata yan etlerin çürüsün

Ağzından burnundan hicran yürüsün

Çıkmasın can boğazında kurusun

Hastalara şan veresin sevdiğim

Kabire söylerem kabir koymasın

Yılana söylerem gözlerin oysun

Nekir ü münkerler cezalar versin

Canın cehennemde yansın sevdiğim

Yarın mahşer günü dava ederim

Siz mahşer yerine gelmez misiniz?

Değirmen üstü çiçek oy kızlar naz eyleme

Sen bağ ol ki ben bahçende gül olim

Lâyık mıdır yanim yanim kül olim kül olim

Sen efendim ben kapında kul olim

Koy desinler bu da bunun kuludur kuludur

Hiç ovaya inmedin mi
Aşk oduna yanmadın mı
Can yakmaya doymadın mı

Sevgilinin küskünlüğü âşığı derinden yaralar. Âşık, böyle bir durumda dağları yardıma çağırır:

Bu dağlar meşe dağlar
Vermiş baş başa dağlar
Yârim küsmüş gidiyor
Goymayın aş dağlar

Aşağı mehlenin allı gelini
Gelmez mehlemize nedendir
Her geldikçe bir çift buse verirdi
Kesti busemizi bilmem nedendir

Gurbet âşıkla maşuğu ayırır:

Ağam... Gider oldum el başıma derildi
Kurban... Getme dedi (aman) yâr boynuma sarıldı
Ağam... Kısmetimiz gurbet ele verildi
Heyran... Çık salın ki (aman) boyun görüm gidim yâr

Gazel düştü yollar kapandı kardan
Bir haber gelmiyor sevdiğim yardan

Âşık sevgilinin yanında rahattır:

Garip olan kişi gurbette yatar
Tüyden döşek olsa yar bağrıma batar

Dün gece yar hanesinde
Yastığım bir taş idi
Altım çamur üstüm yağmur
Yine gönlüm hoş idi

Tey o yana o yana
Heç de bakmir bu yana
Almış yâri yanına
Dön o yana bu yana

Âşığın aklından sevgilisi hiç çıkmaz:

Gülleri gördüm gül ruhsarı geldi aklıma

Hadi yavrum sürmeli
Göğsü çapraz düğmeli
Yâr aklıma gelince
Ah seni nerde bulmalı

Nihanî daldıkça derine daldı
Sevdalı gönlümü uzağa saldı
Ah çeker rüyada merakta kaldı
Dilden eksik olmaz hayali yârin

Kavuşma günü bayram günü gibidir:

Can bula cananını
Bayram o bayram ola
Kul bula sultanını
Bayram o bayram ola

Dedim seni saran serini vermiş
Dedi beni saran murada ermiş

Çıkrık ince tel ince
N'olur bize gelince
Kız imanından mı gider
Yâr imanından mı gider
Bir kerecik görünce
Bir kerecik sevince

Yandım yanaşan ay gız

Benim olasan ay gız

Ayrılxsa yas günüdür:

Yârdan ayrılanlar bîkarar olur

Hasretlik çekenler tarumar olur

Aşacak dağlarım harlı kar olur

Geçilmez sular buz bağlar hey vah hey

Gazel düştü, yollar kapandı kardan

Bir haber gelmiyor sevdiğim yârdan

Şen olasan şahlar şahıyla merdan

Aşan yollar yanına gider mi

Erzurum'a varayım

Yol üstünde durayım

Gelen geçen yolcudan

Ben yârimi sorayım

Dağları delemedim

Yanına geledim

İzini bilemedim

İzinsiz geledim

Bir buse vermedin yandırdın beni

Gelirim dedin de kandırdın beni

Sevgilinin vakitsiz ölümü âşığn da ölümüdür:

Nazlı yârım aldı o kanlı felek

Aktı gözüm yaşı sel oldu gitti

Kadir kıymet bilmek seven ve sevilende olması gereken bir özelliktir:

Sabunu koydum legene

Bah başıma ne gele

Ben canımı verirem

Gadir kıymet bilene

Âşıklar sevgilileri ile çeşme başlarında, bahçelerde buluşurlar, buluşmak için de geceler tercih edilir, sevgiliyi görmeden geçen bir gün âşığı tahammülsüz bırakır:

Testiyi aldım ana
Çeşmeye vardım ana
Yıkılası çeşmede
Mendilim kaldı ana

Bağa gel bostana gel
Gülünü destele gel
Beni burda bekletme
Yalandan hastalan gel

Buralarda yar seven (aman aman yar aman)
Ay aşanda uyumaz (öldüm Allah gidemem)

Oy beni beni beni
Keşke sevmeseydim seni
Ay ışığında gelme
Komşular görür seni

Akşam oldu güneş girdi buluda
Korkarımki o yar beni unuda
Cahillikte saldı beni ümide
Ben bilirim o yardadır kabahat

Kaleden indim bu gün
Elimde altın güğüm
Ben öleyim sevdiğim
Ne dün gördüm ne bu gün

Al yeşil geymiş allanır (aman)
Çermik yolunda sallanır

Korkaram bu söz dallanır (aman)

Âşığın tek arzusu vardır, sevgilisine kavuşmak:

Bahçalarda kara kuzu

Guziye versinler duzi

Ağlatmasınlar yiğidi

Versinler sevdiği gızı

Âşık bazen sevgilisine kavuşamaz, kaderi onu başka yerlere götürür, ama sevdiğini unutmaz, ancak artık sosyal sorumlulukları vardır:

İki dağın arasında kalmışam

Bülbül gibi daldan dala konmuşam ey

Ne gün görmüş ne murad almışam

Ana beni bir kötüye verdiler

Verdiler de günahıma girdiler ey

Bir tas ağı olsa ezer içerim

İçerim de bu canımdan geçerim ey

Ben yârimi nerde olsa seçerim

3.Erzurum Türkülerinde Sevgili

Aşağıdaki türkü, Erzurum güzellerinin, dünyanın hiçbir yerinde bulunamayacak ölçüde güzel olduklarını vurgular:

Böyle cemal hiçbir yanda bulunmaz

Batum, Tiflis, Gürcistan'da bulunmaz

Payitaht-ı Alosman'da bulunmaz

Allah seni yaratmış güzel

Katmer gülün hasından

Erzurum ovasında

Gül açar yaylasında

Kız yanağın al olmuş

Güzeller arasında

Karanfilim oymak oymak

Olur mu hiç yâre doymak

Dili tatlı kendi kaymak

Pasinli güzeller âşığı başka etkiler:

Bir ay doğdu Pasin'den

Pasin'in ortasından

Öyle bir kız sevdim ki

Katmer gülün hasından

Sevgili en değerli şeylerden daha değerlidir. Âşık, sevgilisine başlık parası olarak “bin altın veya zamanın parası ile beş yüz lira” ödemekten çekinmez:

Köy kızı oturmuş kendin över

Altın saç bağları topuğun döver

Bin altın vermişim bin daha değer

Sarı kız dediğin bir ince kızdır

Babası bezirgân geydiği bezdir

Beş yüz lira verdim dediler azdır

3.1. Sevgilinin Fizikî Özellikleri

3.1.1. Sevgilinin Yüzü

Sevgilinin yüzü, yüzünün güzelliği, âşığın yüreğini yakar yok eder. Sevgili gül yüzlüdür:

Sen zülûf gölgesinde

Ben yandım güne karşı

Kapıda kavun yerler

Uy amman yar amman yanıyorum

Sar yaramı sarı kız ölüyorum

...

Tut elimi tut sarı kız geliyorum

Uy amman yar amman yanıyorum

Bugün ben bir güzel gördüm

Bakar cennet sarayından

Kamaştı gözümün nuru

Onun hüsn ü cemâlinden

Eğer âşık isen güzel canana
Seyreyle cemalin dur gizli gizli

Nasıl ayrılalım gül yüzlü yârdan

3.1.2. Sevgilinin Gözü, Kirpiği:

Kömür gözlüdür:

Yol ver ulu dağlar aşam belinden
Şimdi bekler kömür gözlü yâr beni

Kim ağlattı kömür gözlü yârimi
Canı can yârimi suna can yârimi

Küstürdüm yola vurdum
Kömür gözlü o yâri
Elleri kınalı Hennom
Gözler sürmeli Hennom

Kaçma benden güzel çoban
Gözlerine oldum hayran

Kalem alıp gaşın gözün yazmalı ey yazmalı ey yazmalı
Ne hoş olur o yaylanın güzeli ey güzeli
Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Kışmışı yanağında

Ölürem kızlar naz eyleme
Ölürem kızlar göz eyleme

Teşte esbap yiharsın
Alttan alttan baharsın
O kaş o göz sendeyken
Çoh canları yaharsın

Su gelir taşa değer
Kırpiklerin kaşa değer
Yardan bir name geldi
Azizdir başa değer

Sen ağlama kırpiklerin ıslanır
Ben ağlim ki deli gönül uslanır

3.1.3. Sevgilinin Kaş

Dedim kalem nedir? Dedi kaşımdır

Su gelir taşa değer
Kırpikler kaşa değer
Yârdan bir name geldi
Azizdir başa değer

Kaşan gözen maşallah balam
Kaşan gözen maşallah

Güzellikte şaştım senin işine
Kıvırcık perçemin inmiş kaşına
Güzellik belâdır senin başına

Ay dolanır gece gider
İki de kaşın arası
Bir yol var hacca gider

Oy ana benim amburalarım
Ayağımı sıktı kunduralarım
O kara kaş araların
Eloğlu öptü yanakların

3.1.4. Sevgilinin Saçı (Perçem, Zülf, Kakül)

Güzellikte şaştım senin işine

Kıvırcık perçemin inmiş kaşına
Güzellik belâdır senin başına
Dost arasa her düşmanda bulunmaz

Güneş gibi verir ziya
Neşr ola tellerin senin

Âşihların aklın alır
Gerdanda halların senin
Âşığı çöllere salar
Görünse tellerin senin

Ana can ana... saç sarı zülûf sarı

Köy kızı oturmuş kendini över
Altın saç bağları topuğunu döver
Bin altın vermişem bin daha değer

Yedi yerden sarıl yârin beline
Selâm söyle ulusuna iline
Siyah muyların zülfün teline
Nâzik es zülfüne vur bad-ı saba

Daldalan daldalan daldan aşağı
Saçların dökülür belden aşağı

Atımı bağladım nar ağacına
Perçemim dolaştı oğul oğul gül ağacına

Dedim dilber ak gerdanın dişlenmiş
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

Sen zülûf gölgesinde
Ben yandım güne karşı

3.1.5. Sevgilinin Boyu

Sevgilinin boyu biraz kısadır, ama güzelliğini etkilemez:

Benim yârim çok güzel ağam yar paşam yar
Azıcık boydan kısa di gel gel
Haydi haydi hopla gel di gel gel
Fistanını topla gel di gel gel

Sevgili orta boylu, al yanaklıdır, bazen de fidan boyludur:

Orta boylu güzel kız gül gülin olim
Yanakların kırmızı sevdiğin olim

Yeni geldim bu köye gül gülin olim
Vuruldum orta boya sevgilin olim
Orta boylu güzel kız gül gülin olim
Yanakların kırmızı sevdiğin olim

Boyun benzer fidana

3.1.6. Sevgilinin Yanağı

Erzurum ovasında
Gül açar yaylasında
Kız yanağın al olmuş
Güzeller arasında

Gülleri gördüm gül ruhsarı geldi hatıra

Suya da pekmez akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Yanakların al olmuş
Koloniya kokuyor

Yanakların allanmış eller kınalı

Dedim peri yanakların kızarmış
Dedi çiçek soktum çiçek yarasıdır

3.1.7. Sevgilinin Beli

Sevgili ince beline dar gelen gümüş kemeriyle, gerdanına taktığı inci gerdanlığı ile tasvir edilir:

Gümüş kemer ince bele dar gele dar gele dar gele oy

Gümüştən kemeri
İncecik bellerinde
O kaş o göz o dil o diş
Kına var ellerinde

Yedi yerden sarıl yârin beline
Selâm söyle ulusuna iline
Siyah muylarına zülfün teline
Nazik es zülfüne vur bad-ı saba

3.1.8. Sevgilinin Eli (parmak, bilek)

Elleri kınalı, bileği beyazdır:

Eller kınalı Hennom
Gözler sürmeli Hennom

Gümüştən kemeri
İncecik bellerinde
O kaş o göz o dil o diş
Kına var ellerinde

Aşağıdan gelir allı valalı
Yanaklar allanmış eller kınalı

Sütten beyaz bileği

Sevgili tüm varlığı ile âşığın kolu kanadadır:

Ayağında çorabı
Beyaz koyun yünüdür

Başıma gölge düştü
Sandım yârin koludur

Sevgili yorgun düşecek kadar eğlenceye düşkündür:

Erzurum'dan Kemah'tan delloy delloy delloy can
Yâr gelir oynamaktan delloy delloy delloy can
Kızın parmağı şişmiş delloy delloy delloy can
Tef çalıp oynamaktan delloy delloy delloy can

3.1.9 Sevgilinin Gerdanı

Âşihların aklın alır
Gerdanında halların senin

Dedim dilber ak gerdanın dişlenmiş
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

Benim yârim inci takar gerdana gerdana oy

3.1.10 Sevgilinin Dudağı

Geydiğim aldır
Al dudak baldır
Ne güzel haldır

Her öptükçe kaymak dudak ballanır
Ballanır ballanır yar yar yar

3.1.11 Sevgilinin Dişi

Dedim inci nedir? Dedi dişimdir

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Kışmışı yanağında

3.1.12 Sevgilinin Beni (hal)

Âşihların aklın alır
Gerdanında halların senin

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Kişmiş yanağında

Kaldır peçen göreyim beden eski beden
Yüzündeki benleri senin derdin neden

3.1.13 Sevgilinin Dili

Dür döker dillerin senin

Dost selamım almaz tatlı dil ile

3.1.14 Sevgilinin Yaşı

Güneş vurmuş kirpiğine kaşına oy
Henüz girmiş on üç on dört yaşına

Dedim on beş nedir? Dedi yaşımdır

Yeni girmiş on üç on dört yaşına
Irgalanma kavak...

Yâr küçüktür ben o yâre kıyamam
Kıyar isem şivan olur kan olur

3.2. Sevgilinin Karakteri ve Âşığına Karşı Tutumu

Sevgili vefasızdır:

Tello gider yan gider tello
Açma yaram kan gider tello
Şu dağı aşam dedim tello
Aşam dolaşam dedim tello
Bir vefasız yüzünden tello
Herkes paşam dedim tello

Sevgili bazen de âşığına hiç kıyamaz:

Dedim Emrah nedir? Dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yoh yoh

Âşık sevgilisinin bu sözüne şu cevabı verir:

Uy beni beni de belâlı beni

Satarım bu canı da bırakmam seni

Sevgili cilvelidir, oynaktır:

Köylü kızı un eliyor
Hem eliyor hem oynuyor

Köylü kızı süt pişirir
Hem pişirip hem oynuyor

Köylü kızı inek sağıyor
Hem sağıyor hem oynuyor

Erzurum'dan Kemah'tan delloy delloy delloy can
Yâr gelir oynamaktan delloy delloy delloy can
Kızın parmağı şişmiş delloy delloy delloy can
Tef çalıp oynamaktan delloy delloy delloy can

Semaverim fikkıldar
İstikanlar şikkıldar balam

Şimdiki zaman kızları
El değmeden fikkıldar balam

Başına örtmüş yazmayı
Burnuna takmış hızmayı
Nerden öğrenmiş gezmeyi (aman)

Sevgili hayran olunacak, kurban olunacak kişidir:

Lemide hayranın olim
Kara kız kurbanın olim

Sevgili âşığına yüz vermez:

Aya bak yıldıza bak
Suya giden kıza bak
Kız Allah'ın seversen

Dön de bir yol bize bak

Sarı kızın ayağında yemeni
Yaz gelince gezer çayır çimeni
Sarı kızın yoktur dini imanı

3.3. Sevgilinın Giyimi Kuşamı ve Süslenmesi

Sevgili şu şekilde tasvir edilir:

Atın üstende eyer
Bilmem ağam ne giyer
Altında melez yelek
Üstünde kutnu yelek

Kutnu yelek yırtılmış
Yeniden aşlanacak
Bu oyun oyun değil
Yeniden başlanacak

Ayağında çorabı
Beyaz koyun yünüdür
Başıma gölge düştü
Sandım yârin koludur

3.3.1 Kına

Eller kınalı Hennom
Gözler sürmeli Hennom

Aşağıdan gelir allı valalı
Ak elleri boğum boğum kınalı

Gümüşten kemeri
İncecik bellerinde
O kaş o göz o diş
Kına var ellerinde

Kınayı getir ana
Parmağı batır ana
Ben kararı vermişem
Muhtarı getir ana

Ağ elleri boğum boğum kınalı
Dedim yar bayram mı söyledi yoh yoh

3.3.2 Sürme:

Ağ deveyi düzde gördüm
Sürmeyi gözde gördüm

Hadi yavrum sürmeli
Göğsü çapraz düğmeli

Aman sürmelim oğlan
Siyah düğmelim oğlan
Seni ellere vermem
Canım sürmelim oğlan

3.3.3 Mendil:

Mendil vermek; gönlünü vermek, mendil sallamak; göz koymak anlamına gelir.

Mendilim kaldı sende
Sevdası kızdan olan

Al mendilim kaldı kaya başında

Taksi harlayıp geçer
Camı parlayıp geçer
Şu giden kimin yâri
Mendil sallayıp geçer

Testiyi aldım ana

Çeşmeye vardım ana
Yıkılası çeşmede
Mendilim kaldı ana

3.3.4 Kemer

Kemer sevgilinin bir aksesuarı olmak yanında gelinlere hediye olarak götürülen süs eşyasıdır:

Deli kız sinin geliyor
Sinide neler geliyor
Beline kemer geliyor

Gümüşten kemeri
İncecik bellerinde
O kaş o göz o dil o diş
Kına var ellerinde

Gümüş kemer ince bele dar gele dar gele oy

3.3.5.Şal:

Al şalım mavi şalım

3.3.6.Emame:

Başına örtmüş emame

3.3.7 Çevre:

O yârin çevresiyle
Yaremi bağlasınlar canım güzel oy oy

3.3.8 Vala:

“Vala: İpekli baş örtüsü”³

Kaleliyem Kaleli
De gızım nanay nanay nanay
De hanım nanay nanay nanay
Başı yeşil valalı

3.3.9 Yelek:

Mavi yelek mor düğme
Gine düştün gönlüme

³ Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, TDK, İstanbul 1947, c.3, sa.1442

3.3.10 Peçe

Kalenin bedenleri beden eski beden
 Çevirin gidenleri senin derdin neden
 Kaldır peçen göreyim beden eski beden
 Yüzündeki benleri senin derdin neden

Benim yârim ortadaki peçeli

3.3.11 Fistan

Al yeşil geymiş bürünür
 Fistanı yerde sürünür
 Yel vurmuş yüzün görünür

Yolun kenarında sıra güzeller
 Toplamış fistanı bulgur ezerler

3.3.12 Kolluk

“Kolluk: Mintan”⁴
 Deli kız sinin geliyor
 Sinide neler geliyor
 Koluna kolluk geliyor

3.3.13 Yemeni

Sarı kızın ayağında yemeni
 Yaz gelince gezer çayır çimeni
 Sarı kızın yoktur dini imanı

3.3.14 Potin

Deli kız sinin geliyor
 Sinide neler geliyor
 Ayağına potin geliyor

3.3.15 Atlas:

Atlas, ipekten yapılmış kumaştır.
 Geydigim atlas
 İğneler batmaz

⁴ Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, TDK, İstanbul 1941, c.2, sa.953

Yâr bensiz yatmaz

3.3.16 Çapraz düğme- sürme:

Hadi yavrum sürmeli

Göğsü çapraz düğmeli

3.3.17 İnci

Benim yârim inci takar gerdana gerdana

3.3.18 Ayna

Allanma sallanma kokulu gelin

Aynası cebine sokulu gelin

3.3.19 Koku (Kolonya)

Suya da pekmez akıyor

Kız nişanlın bakıyor

Yanakların al olmuş

Koloniya kokuyor

3.3.20 Hızma

Başına örtmüş yazmayı (aman)

Burnuna takmış hızmayı

Nerden öğrenmiş gezmeyi (aman)

3.4. Sevgilinin Giyiminde kullandığı Renkler

3.4.1 Kırmızı

Kırmızı, sevgilinin yanağının, dudağının rengi olmak dışında, elbisesinin de rengidir. Seven ve sevilenin aynı rengi giymeleri ise aralarındaki birlik ve beraberliği ifade eder:

Erzurum ovasında

Gül açar yaylasında

Kız yanağın al olmuş

Güzeller arasında

Hele hele hey Türkmen kızı

Sen allar giy ben kırmızı

Çıkalım dağlar başına

Sen gül topla ben nergisi

Geydiğim aldır

Al dudak baldır

Ne güzel haldır

Al şalım mavi şalım

Al mendilim kaya başında

Al işli gey al eyle

Aşağıdan gelir allı valalı

Ak elleri boğum boğum kınalı

Al yeşil geymiş bürünür

Fistanı yerde sürünür

Al yeşil geymiş allanır aman

3.4.2 Siyah

Siyah renk; üzüntü, yas, ölüm ifade eder:

Aşk yarası derindir anam

Kalbim her an sızılar

Sızlıyor yârelerim anam

Geydirin karaları

3.4.3 Sarı:

Geydigim sarı

Sen kimin yâri

Ağlatma bari

3.4.4 Mavi:

Al şalım mavi şalım

Mavi yelek mor düğme

Gine düştün gönlüme

3.4.5 Mor:

Geydigim mordur

Kolları dardır

Keyfimiz vardır

4. Mesleğine Göre Sevgili

Erzurum bir diktedir (hey le le vay le le)

Yeşil perde yüktedir (giden yârim gülizarım)

Ele bir yar sevmişem (hey le le vay le le)

Üçüncü bölüktendir (giden yârim gülizarım)

5. Medenî Durumuna Göre Âşık

5.1 Bekarlık:

Bahçalarda gara guzi

Guziye versinler duzi

Guzi neylesin duzi

Bekara versinler gızı

Yaylanın yolundayım

Gürgenin dalındayım

Anam beni sorarsa

Kızların yanındayım

5.2 Nişanlılık:

Suya da pekmez akıyor

Kız nişanlın bakıyor

Yanakların al olmuş

Koloniya kokuyor

Nasıl askere gider

Teze nişanlı olan

5.3 Gelin:

...

On iki gelin sevdim

Cilveyi kızda gördüm

Gurdular gurdular gurna taşını

Yudular yudular gelin başını

Şen anam şen babam eviz şen olsun

İşte ben gidirem muradız olsun
 Ağlıya ağlıya çıktım eşigi
 Gırılısın gırılısın kızlar beşigi
 Gügümü gügümü susuz goyarlar
 Anamı babamı gızsız goyarlar
 Giderim bu düzünen
 Allanma sallanma kokulu gelin
 Aynası cebine sokulu gelin

Sonuç

Erzurum türkülerinde aşk, âşık ve sevgili üzerine yapılan bu çalışmada yaklaşık 140 Erzurum türküsü incelendi.

Erzurum türkülerinde aşkın, yaralayıcı, öldürücü, dermanı olmayan bir dert, âşığınsa bu amansız derdin pençesinde olan bir hasta olarak ele alındığı görüldü.

Erzurum türkülerinde sevgilinin, genellikle müşahhas olduğu, zaman zaman abartılı bir şekilde güzelliğinden bahsedildiği, zaman zaman da sevgilinin, günlük olağan yaşantısı içerisinde tüm doğallığı ile tasvir edildiği, bazen âşığının aşkına karşılık vermede tegafül gösterdiği, bazen de âşığın aşkının sevgili nezdinde de karşılıksız kalmadığı tespit edildi. Sevgili:

“Fizikî özellikleri” (yüzü, gözü, kaş, saç, boyu, yanağı, beli, eli, gerdanı, dudağı, dişi, beni, dili, yaşı),

“Karakteri ve âşığına karşı tutumunun ne olduğu”, “giyimi, kuşamı süslenmesi” (kına, sürme, mendil, kemer, şal, emame, çevre, vala, yelek, peçe, fistan, kolluk, yemeni, potin, atlas, çapraz düğme, sürme, inci),

“Giyiminde en çok kullandığı renkler” (kırmızı, siyah, sarı, mavi, mor) ve

“Medeni durumuna göre” (bekarlık, nişanlılık, gelin) başlıkları altında incelememizde yer aldı.

KAYNAKÇA

BELEKOĞLU, Nabi, Erzurum Türküleri, Adana 1971

BİNGÖL, İsmail, Türkülerde Yaşayan Şehir Erzurum, İstanbul 1999

ŞENGÜL, Metin, TRT Repertuarında Bulunan Erzurum Türkülerinin Makam-Ayak, Tür-Biçim ve Usul Yönünden İncelenmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004

TAN, Nail, “Sunuş” Bölümü (Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş, Levent Çelik); Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikâyeleri, Ankara 1996

TUNA Kenan, Erzurum Türküleri ve Nazariyatı, Ankara 2000

Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, TDK, İstanbul 1947

YÜCE, Selami, Tüm Türküler - En Geniş Türkü Sözleri Arşivi- Alter Yayıncılık 2009